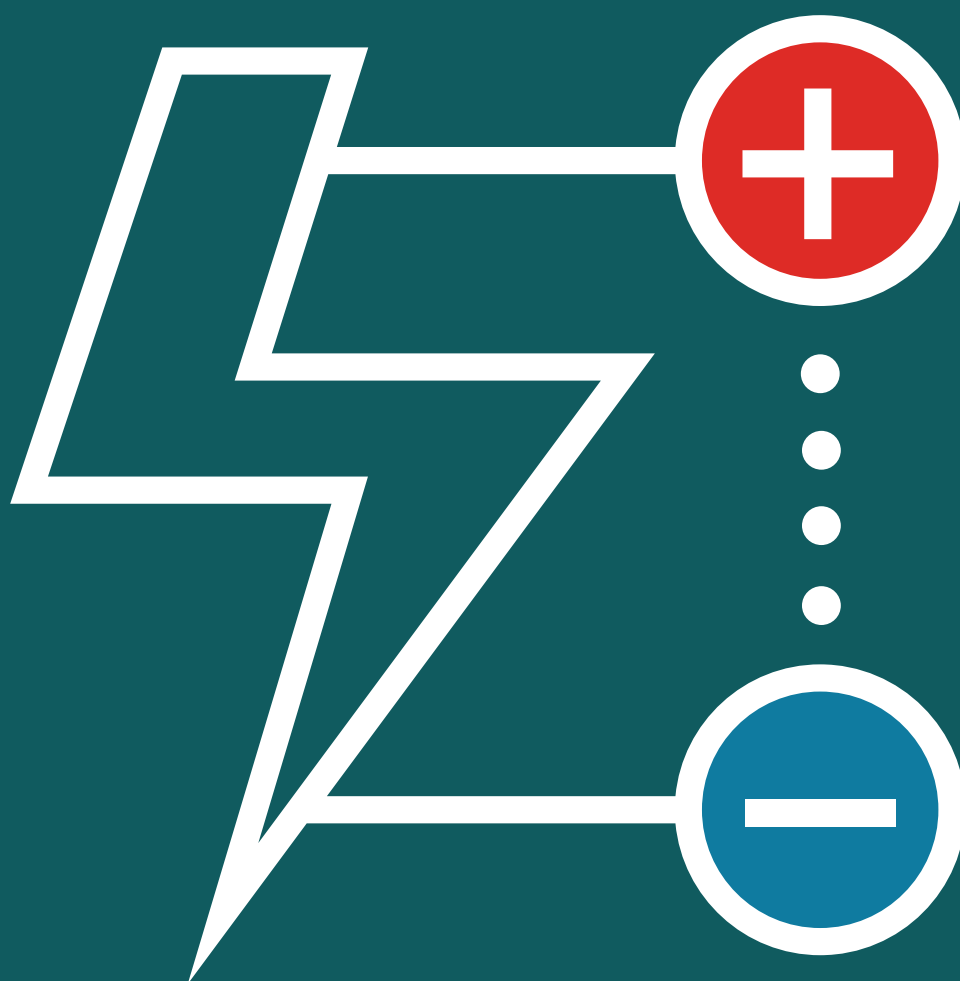

**ΔΕΗ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ
ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΣΤΗ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΝΤΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ**

Νίκος Αστρουλάκης,
Δρ. Οικονομικής Επιστήμης, Πανεπιστημίου Κρήτης

Εισαγωγή

Δεν συναντάμε συχνά αναλύσεις που να θέτουν σε αμφισβήτηση τον κεντρικό πυρήνα του κυριάρχου φιλελεύθερου επιχειρήματος των ιδιωτικοποιήσεων δημοσίων επιχειρήσεων, επιχείρημα που εδράζεται στις έννοιες της «εξυγίανσης» και της «αποτελεσματικότητας». Πότε, όμως, ενισχύεται η προβολή της εικόνας των δημοσίων επιχειρήσεων ως ζημιογόνων; Είναι, άραγε, η εξυγίανση και η αποτελεσματικότητα εφικτές μέσω της ιδιωτικοποίησης σε αντίθεση με το υπό δημόσιο έλεγχο ιδιοκτησιακό καθεστώς; Γιατί, λοιπόν, αγαθά απαραίτητα για την οικονομική και κοινωνική βιωσιμότητα οφείλουν να βρίσκονται υπό δημόσιο έλεγχο παραγωγής, παροχής και τιμολόγησης; Γιατί συγκεκριμένα αγαθά όπως η ενέργεια να θεωρούνται ως κοινωνικά αναγκαία; Μπορεί, πράγματι, ο μηχανισμός της αγοράς να ρυθμίσει αποτελεσματικά και κοινωνικά δίκαια την παραγωγή και τη διανομή τέτοιων αγαθών; Υπάρχει, εν τέλει, ιδεολογική και ταξική μεροληψία στη συζήτηση για το ιδιωτικό ή το δημόσιο έλεγχο των κοινωνικών αναγκαίων αγαθών και των επιχειρήσεων που τα παράγουν;

Η παρούσα ανάλυση, με το παράδειγμα της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού, ξεκινά τη συζήτηση στην κατεύθυνση των παραπάνω ερωτημάτων. Ακολουθούν: μια σύντομη ιστορική προσέγγιση της ηλεκτρικής ενέργειας, οι λόγοι εθνικοποίησης και ενοποίησης του συστήματος παραγωγής και παροχής της ηλεκτρικής ενέργειας τη δεκαετία του 1950, η περίοδος της φιλελεύθερης «αντεπανάστασης» και τέλος η ανάλυση του δημόσιου ελέγχου σε αντιδιαστολή με τον ιδιωτικό έλεγχο στο αγαθό της ηλεκτρικής ενέργειας. Το κείμενο καταλήγει σε σύντομα συμπεράσματα που συνεισφέρουν στο άνοιγμα συζήτησης.

Ιστορικά στοιχεία: η παροχή της ηλεκτρικής ενέργειας από ιδιώτες

Το ηλεκτρικό ρεύμα παρέχεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα το 1889. Η ιδιωτική εταιρεία με την επωνυμία «Γενική Εταιρεία Εργοληψιών» κατασκευάζει την πρώτη μονάδα παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος στην Αθήνα. Το πρώτο κτίριο που ηλεκτροδοτείται ήταν τα Ανάκτορα και μετέπειτα ακολουθεί το κέντρο της πόλης των Αθηνών.

Το ίδιο έτος, στην (υπό οθωμανική διοίκηση ακόμα) Θεσσαλονίκη, εταιρεία βελγικών συμφερόντων δραστηριοποιείται στον τομέα του ηλεκτρισμού. Δέκα χρόνια αργότερα, το 1899, οι πολυεθνικές εταιρίες ηλεκτρισμού κάνουν την εμφάνισή τους μαζικά. Η αμερικανική εταιρεία «Thomson-Houston» με τη συμμετοχή της Εθνικής Τράπεζας θα ιδρύσει την «Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρεία» που θα αναλάβει την ηλεκτροδότηση κι άλλων μεγάλων ελληνικών πόλεων. Τα επόμενα έτη δραστηριοποιείται η αγγλική εταιρεία «Power and Traction» στον τομέα. Τα έτη 1905-1906 ιδρύεται ο σταθμός του Λαυρίου από τη Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου, με βασικό σκοπό την ηλεκτροδότηση των μεταλλουργείων της ίδιας εταιρείας. Μέχρι το 1929, θα ηλεκτροδοτηθούν 250 πόλεις. Ωστόσο, πέρα από τα μεγάλα αστικά κέντρα, οπουδήποτε ήταν ασύμφορο για τις μεγαλύτερες εταιρείες να κατασκευάσουν μονάδες παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος, την ηλεκτροδότηση αναλαμβάνουν δημοτικές και κοινοτικές αρχές και ιδιώτες, κατασκευάζοντας μικρά εργοστάσια. Στην Ελλάδα του 1950 δραστηριοποιούνται στον τομέα πάνω από 400 επιχειρήσεις. Οι πρώτες ύλες που χρησιμοποιούνταν στην παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας ήταν το πετρέλαιο και ο γαιάνθρακας, εξολοκλήρου εισαγόμενες.

Πέρα από τη σύντομη ιστορική ανάδρομη της παραγωγής και παροχής ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα έως το 1950, αυτό που ίσως να ενδιαφέρει περισσότερο είναι ότι σε καθεστώς ιδιωτικών παρόχων:

- Δεν υφίστατο κοινή τιμολογιακή πολιτική.
- Η αναπτυξιακή πολιτική των δικτύων ήταν άναρχη και προσδιορισμένη σε τοπικό επίπεδο κυρίως, ως παροχή ενέργειας στη βιομηχανία και όχι ως καταναλωτικό προϊόν στα νοικοκυριά.
- Η παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας εδραζόταν σε εισαγόμενες πρώτες ύλες.

Αυτό όμως που είναι ακόμα πιο κρίσιμο συνίσταται στο ότι η κατάτμηση της παραγωγής, σε συνδυασμό με τις εισαγόμενες πρώτες ύλες, εξωθούσε την τιμή του ηλεκτρικού ρεύματος στα ύψη, σε τριπλάσιες έως και πενταπλάσιες τιμές από αυτές που ίσχυαν στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες της εποχής. Κυρίως το ηλεκτρικό ρεύμα που πωλούνταν στα νοικοκυριά αντιμετωπιζόταν ως αγαθό πολυτελείας και τις περισσότερες φορές παρεχόταν με ωράριο ενώ οι συχνές και ξαφνικές διακοπές ήταν ο κανόνας. Συνεπώς, αναφερόμαστε σε ένα ακριβό, επιλεκτικά παρεχόμενο, και λειτουργικά ανεπαρκές αγαθό.

Η εθνικοποίηση της ηλεκτρικής ενέργειας ως ιστορική αναγκαιότητα

Για να επεκταθεί η παροχή της ηλεκτρικής ενέργειας σε όλη τη χώρα και για να αξιοποιηθεί αποτελεσματικά τόσο στη βιομηχανία όσο και στα νοικοκυριά, στα αστικά κέντρα και στην ύπαιθρο, έπρεπε να υπάρξουν οι εξής προϋποθέσεις:

- Αξιοποίηση των εγχώριων πλουτοπαραγωγικών πόρων, απαιτώντας όμως μεγάλες επενδύσεις, οι οποίες δεν μπορούσαν να πραγματοποιηθούν από τους μεμονωμένους βιομηχάνους παραγωγής ενέργειας.
- Ενοποίηση της παραγωγής σε ενιαίο διασυνδεδεμένο δίκτυο, ώστε τα φορτία να επιμερίζονται σε εθνική κλίμακα.
- Ύπαρξη ενιαίου φορέα που θα επέτρεπε τον επιμερισμό του κόστους ανάμεσα στις κερδοφόρες και ζημιογόνες περιοχές.

Το 1950, η ιστορική και αναπτυξιακή αναγκαιότητα οδηγεί στη ίδρυση της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ). Στόχος της ΔΕΗ ήταν να λειτουργήσει προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος με τη χάραξη και εφαρμογή μιας εθνικής ενεργειακής πολιτικής. Κεντρική φιλοσοφία αυτής της πολιτικής, μέσα από την εκμετάλλευση των εγχώριων πόρων, ήταν να παρέχει την ηλεκτρική ενέργεια σε όλη την επικράτεια, αντιμετωπίζοντας την ως αναγκαίο κοινωνικό αγαθό αλλά και ως αναπτυξιακό εργαλείο.

Τα αμέσως επόμενα χρόνια, η ΔΕΗ εξαγοράζει τις ιδιωτικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνταν στον τομέα και ξεκινά την ενοποίηση των επιμέρους δικτύων παροχής. Επιπλέον, αξιοποιεί τους εθνικούς ενεργειακούς πόρους, όπως ο λιγνίτης και οδηγεί σε σχετική εθνική ενεργειακή αυτονομία στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Παράλληλα, το ηλεκτρικό ρεύμα παρέχεται με ομογενοποιημένο τιμολόγιο σε όλη την επικράτεια, συμπεριλαμβανομένου των απομακρυσμένων, δυσπρόσιτων, ακριτικών και νησιωτικών περιοχών.

Από το δημόσιο έλεγχο στη μετοχοποίηση και την ιδιωτικοποίηση

Η συζήτηση για την ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ (μαζί με άλλες δημοσιές επιχειρήσεις, όπως ο ΟΤΕ, Λιμενικές Υποδομές, κ.λπ.) τοποθετείται σοβαρά στον ελληνικό δημόσιο διάλογο ήδη από το 1990 (κυβέρνηση Κωνσταντίνου Μητσοτάκη). Ωστόσο, η ιδιωτικοποίηση δεν προχώρησε γιατί η ιδέα και η πρακτική των ιδιωτικοποιήσεων στερούνταν την απαιτούμενη κοινωνική αποδοχή και την κρίσιμη πολιτική νομιμοποίηση.

Από το 1996, η κυβέρνηση Σημίτη ξεκίνησε ένα πρόγραμμα ιδιωτικοποίησης μέσω μιας έμμεσης πολιτικής: τη λεγόμενη πολιτική των μετοχοποιήσεων. Η πολιτική των μετοχοποιήσεων, δηλαδή η πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων μέσω των χρηματιστηριακών αγορών, παρουσιάζεται ως δικαιότερη, αφού το τίμημα (μετοχές) αποτιμάται σε τιμές χρηματιστηριακής αγοράς ως προϊόν διαπραγμάτευσης (προσφορά και ζήτηση).

Τα παραπάνω βοηθά η ιστορική συγκυρία. Για να γίνει κατανοητό το ιστορικό πλαίσιο θα πρέπει να αναφερθούμε, έστω συνοπτικά, στην πολιτική οικονομία που επικρατούσε την περίοδο της κυβέρνησης Σημίτη. Οι κυρίαρχες ιδέες της περιόδου εκείνης θα μπορούσαν να συνοψιστούν στους όρους «ανάπτυξη» και «εκσυγχρονισμός». Τόσο η «ανάπτυξη» όσο και ο «εκσυγχρονισμός» αναφέρονταν στο άνοιγμα της οικονομίας στις αγορές κεφαλαίων, στην προσαρμογή του ρυθμιστικού πλαισίου στις αρχές του ανταγωνισμού, και στην υλοποίηση μεγάλων αναπτυξιακών υποδομών. Επίσης, όλη σχεδόν η περίοδος χαρακτηρίζεται από το «όραμα» της νομισματικής ένταξης στην Ευρωζώνη. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το 2001 πωλείται το πρώτο πακέτο μετοχών της ΔΕΗ Α.Ε. στα χρηματιστήρια των Αθηνών και του Λονδίνου. Τα χρόνια που ακολούθησαν διαδοχικά πακέτα μετοχών πουλήθηκαν κυρίως σε ιδιώτες και θεσμικούς επενδυτές.

Η ΔΕΗ σήμερα και η κριτική των επιχειρημάτων προς την κατεύθυνση της πλήρους ιδιωτικοποίησης:

Βάσει των δημοσιευμένων στοιχείων, την 31.12.2018, η μετοχική σύνθεση της εταιρείας είχε ως εξής:

Μετοχική Σύνθεση (31.12.2018) ¹	Ποσοστό
Ελληνική Εταιρεία Συμμετοχών Περιουσίας Α.Ε. (ΕΕΣΥΠ) ⁽¹⁾	34,123%
Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ) ⁽¹⁾	17,00%
Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ) και ΤΑΥΤΕΚΩ/ΤΕΑΠΑΠ-ΔΕΗ ⁽²⁾	3,93%
Ευρύ επενδυτικό κοινό και θεσμικοί επενδυτές ⁽³⁾	44,95%
Σύνολο	100,00%

ΠΗΓΗ: ΔΕΗ

¹ (1) Στις 8.4.2014, η Διυπουργική Επιτροπή Αναδιρθώσεων και Αποκρατικοποιήσεων αποφάσισε τη μεταβίβαση άνευ ανταλλάγματος 39.440.000 κοινών ονομαστικών μετοχών της ΔΕΗ με δικαίωμα ψήφου (ήτοι ποσοστού 17% του υφιστάμενου μετοχικού κεφαλαίου της Εταιρείας), από το Ελληνικό Δημόσιο στο ΤΑΙΠΕΔ, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 3986/2011. Η μεταβίβαση έγινε κατόπιν εκτέλεσης εξωχρηματοπιστηριακής συναλλαγής, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 9 Απριλίου 2014. Στις 20.3.2018 ολοκληρώθηκε η αυτοδίκαιη και χωρίς ανταλλάγμα μεταβίβαση από το Ελληνικό Δημόσιο 79.165.114 μετοχών ΔΕΗ (ποσοστό 34,123%) στην Ελληνική Εταιρεία Συμμετοχών και Περιουσίας (ΕΕΣΥΠ) Α.Ε., σε εκτέλεση των διατάξεων της παρ. 20 του άρθρου 380 του Ν.4512/2018, όπως τροποποιήθηκε η παρ. 1 του άρθρου 197 του Ν. 4389/2016. Κατά συνέπεια, η ΕΕΣΥΠ κατέχει άμεσα το 34,123% των μετοχών της ΔΕΗ και έμμεσα το 17% μέσω ΤΑΙΠΕΔ, το οποίο είναι θυγατρική της ΕΕΣΥΠ. Το συνολικό ποσοστό δικαιωμάτων ψήφου της ΕΕΣΥΠ ανέρχεται σε 51,123%. Το Ελληνικό Δημόσιο κατέχει το 100% των δικαιωμάτων ψήφου της ΕΕΣΥΠ.

(2) Στις 06.03.2018 ολοκληρώθηκε η μεταφορά των μετοχών των ενταχθέντων στον Ενιαίο Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ) ασφαλιστικών φορέων.

(3) Συμπεριλαμβάνεται η από 08/12/2011 συνολική συμμετοχή της εταιρείας «Silchester International Investors LLP», με 32.024.558 μετοχές ή 13,8% των δικαιωμάτων ψήφου της ΔΕΗ, με την ιδιότητα του διαχειριστή επενδύσεων άλλων πελατών.

Σήμερα, το σύνολο του ποσοστού στη ΔΕΗ (51,123%) που ελέγχεται από το Ελληνικό Δημόσιο, έμμεσα και άμεσα (ΕΕΣΥΠ+ΤΑΙΠΕΔ) παραμένει πλειοψηφικό.

Στη διάρκεια των Προγραμμάτων Οικονομικής Προσαρμογής το κυρίαρχο επιχείρημα για την ιδιωτικοποίηση δημοσίων επιχειρήσεων εδραζόταν στην έλλειψη ρευστότητας και την αποπληρωμή μέρους του δημόσιου χρέους.

Ωστόσο, το δημόσιο χρέος αφορά σε ένα διαχρονικό μέγεθος, συνεπώς η αντιμετώπιση του με βραχυπρόθεσμες ενέργειες είναι μη εφικτή. Το υψηλό δημόσιο χρέος αντιμετωπίζεται κυρίως με τον ρυθμό ανάπτυξης μιας οικονομίας. Η ιδέα είναι ότι η αύξηση του ΑΕΠ απελευθερώνει πόρους για πληρωμή τοκοχρεολυσίων συνεπώς μειώνει το χρέος διαχρονικά. Η ιδέα πίσω από την ιδέα του δανεισμού και του χρέους συνοψίζεται ως εξής: Μια οικονομία δανείζεται για να καταγράψει υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης και μέσω των υψηλότερων ρυθμών ανάπτυξης να αποπληρώνει το δανεισμό και να μειώνει το χρέος που είχε αναλάβει από δανεισμό σε προγενέστερη περίοδο. Στην περίπτωση της ΔΕΗ όπως και σε μια σειρά άλλων ιδιωτικοποιήσεων αυτή η αρχή καταπατάται. Αν ισχύουν τα παραπάνω, θα έπρεπε να ακολουθηθεί η αντίστροφη αναπτυξιακή πολιτική. Δηλαδή, η διατήρηση ή και η επιδίωξη ανάκτησης συμμετοχής στη μετοχική σύνθεση επιχειρήσεων στρατηγικής σημασίας, με σκοπό τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη της οικονομίας και την αποπληρωμή μέρους του χρέους.

Σήμερα το άνοιγμα της συζήτησης για την πλήρη ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ δεν προβάλλει τόσο την αναγκαιότητα πώλησης προς εξυπηρέτηση κάποιου «υπέρτερου στόχου», όπως πχ θα μπορούσε να είναι η μείωση του δημόσιου χρέους, άλλα κυρίως τη φιλελεύθερη αντίληψη που διατείνεται ότι ο δημόσιος έλεγχος στην παραγωγή και παροχή εμπορευματικών αγαθών όπως το ηλεκτρικό ρεύμα είναι μη αποτελεσματικός. Σε αυτό, οφείλουμε να υπογραμμίσουμε ότι το τίμημα από ενδεχομένη πώληση της ΔΕΗ θα είναι από τα χαμηλότερα που θα μπορούσε να επιτευχθεί διαχρονικά κυρίως λόγω της χρηματιστηριακής κεφαλαιοποίησης της εταιρείας².

² Σύμφωνα με τη διεθνή πρακτική, οποιαδήποτε μέθοδος αποτίμησης του τιμήματος και να προκριθεί θα λάβει σοβαρά υπόψη την χρηματιστηριακή αποτίμηση της εταιρείας.

Η «δαιμονοποίηση» οτιδήποτε λειτουργεί κάτω από δημόσιο έλεγχο ως αναποτελεσματικού, γραφειοκρατικού και υφesiaκού (η αντίληψη αυτή συμπεριλαμβάνει και τους εργαζόμενους) βρίσκεται στον πυρήνα του φιλελευθέρου επιχειρήματος. Σε ό,τι αφορά την παρουσιαζόμενη ως αναποτελεσματικότητα του δημόσιου τομέα, αυτή είναι μια καλλιεργούμενη διαχρονικά ιδεοληψία, βασιζόμενη σε στερεοτυπικές αντιλήψεις αλλά και πραγματικές παθογένειες της δημόσιας διοίκησης. Ωστόσο, η λύση δίνεται στη βάση του «πονά κεφάλι, κόβω κεφάλι» και όχι στα υπαρκτά και δυνητικά συγκριτικά πλεονεκτήματα των δημοσίων επιχειρήσεων.

Οι ιδιωτικές εξαγορές δημοσίων επιχειρήσεων, σε αντίθεση με ότι προβάλλεται, δεν μεγεθύνουν την οικονομία όταν δεν προβαίνουν σε μακροπρόθεσμα αναπτυξιακά έργα και σε αύξηση της απασχόλησης. Με τη στενή οικονομική έννοια δεν αποτελούν καν επένδυση. Για να γίνει περισσότερο κατανοητό, η κατασκευή ενός σπιτιού είναι επένδυση, η μεταπώληση του δεν είναι επένδυση. Επιπλέον, η μέχρι σήμερα ιδιωτικοποίηση δημοσίων επιχειρήσεων έχει δείξει ότι μειώνεται η απασχόληση σε αυτές τις επιχειρήσεις ενώ οι εργασιακές σχέσεις ελαστικοποιούνται. Συνήθως ο ιδιώτης «αξιοποιητής» δεν προβαίνει σε σημαντικές νέες επενδύσεις αλλά εκμεταλλεύεται τις υπάρχουσες που έχει αποκτήσει σε χαμηλό τίμημα και με τη μείωση κυρίως του εργατικού κόστους αλλά και άλλων λειτουργικών δαπανών, σε συνδυασμό με την αύξηση των τιμολογίων πώλησης μεγιστοποιεί το ιδιωτικό του κέρδος. Για αυτό, εμπειρικά το ΑΕΠ δεν ενισχύεται, από την πώληση δημοσίων επιχειρήσεων σε ιδιώτες και η απασχόληση δεν αυξάνεται σε αντίθεση με την ακραία φιλελεύθερη ρητορική.

Πέρα από αυτό, η διεθνής ιστορική εμπειρία έχει δείξει ότι οι ιδιωτικές επιχειρήσεις έπειτα από ένα κύκλο κερδοφορίας για τους ιδιώτες «αξιοποιητές» είναι πιθανό να επανεθνικοποιηθούν λόγω αναπτυξιακών σκοπών σε τίμημα πιθανότατα πολύ υψηλότερο από την πώληση τους. Με απλά λόγια, το δημόσιο σε πολλές περιπτώσεις καλείται να επαναγοράσει στο μέλλον την επιχείρηση που η ίδια η κοινωνία είχε χρηματοδοτήσει για την σύσταση και ανάπτυξη της σε υψηλότερο τίμημα από ότι πωλήθηκε.

Δημόσιος Έλεγχος vs Ιδιωτικού Ελέγχου: Η ηλεκτρική ενέργεια ως αναγκαίο - κοινωνικό αγαθό

Η ιδιωτικοποίηση μιας υπό δημόσιο έλεγχο επιχείρησης συνδέεται άμεσα με τον τρόπο παραγωγής, παροχής, και τιμολόγησης του παρεχόμενου από την επιχείρηση αγαθού. Η προοπτική ιδιωτικοποίησης της ΔΕΗ αφορά στη μετάβαση από ένα περιβάλλον παραγωγής και παροχής ηλεκτρικής ενέργειας με δεσπόμενη θέση ενός φορέα υπό δημόσιο έλεγχο, σε ένα περιβάλλον που ο φορέας αυτός, διατηρώντας τη δεσπόμενη θέση του, θα τελεί υπό ιδιωτικό έλεγχο. Η μετάβαση αυτή ενδέχεται να εμπεριέχει σοβαρές επιπτώσεις στην παραγωγή, παροχή και τιμολόγηση του ηλεκτρικού ρεύματος. Σχετικά με τη ΔΕΗ προκύπτουν δυο βασικά ερωτήματα που πρέπει να αναδειχθούν:

- Πρώτον, τι είδους αγαθό είναι η ηλεκτρική ενέργεια;
- Δεύτερον, ποια είναι η σχέση της οικονομικής αποτελεσματικότητας και της κοινωνικής ωφέλειας;

Το ηλεκτρικό ρεύμα μπορεί να ιδωθεί ως ένα αναγκαίο κοινωνικό αγαθό. Είναι δηλαδή αγαθό αναγκαίο για την ομαλή εξέλιξη και συνοχή της κοινωνίας άσχετα από το αν επιμέρους άτομα ή κοινωνικές ομάδες δύνανται να επιβαρυνθούν, για την κατανάλωση του, το οριακό κόστος παραγωγής του. Η χρήση ηλεκτρικής ενέργειας πέρα από την ανάπτυξη είναι απαραίτητη για την κοινωνική ευημερία και την αξιοπρεπή διαβίωση των πολιτών. Για αυτό θα πρέπει να διασφαλίζεται η απρόσκοπτη προσφορά της, καθολικά, με χαμηλό τίμημα. Αυτή η συνθήκη δύσκολα μπορεί να επιτευχθεί με την απουσία του Δημοσίου.

Το επιχείρημα που προβάλλεται από τους φιλελευθέρους είναι ότι το «κράτος» θα επιβάλει στην ιδιωτική επιχείρηση να εφαρμόσει κανόνες κοινωνικής πολιτικής. Σχετικά με τη νομοθεσία για την κοινωνική πολιτική, η ιστορία μας έχει διδάξει το αντίθετο. Οι ιδιωτικοποιήσεις συνεπικουρούνται από ένα νομοθετικό πλαίσιο ευελιξίας και απορρυθμίσεων καθώς επίσης την άρση της κοινωνικά ανταποδοτικής πολιτικής.

Όμως, η υποχώρηση ή και αποχώρηση του Δημόσιου από τομείς και δραστηριότητες που και μονοπωλιακά στο παρελθόν αναπτυσσόταν, δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί εύκολα αν δεν υπήρχε κοινωνική αποδοχή ή απάθεια. Στο επίπεδο της κοινωνίας, η εμφανιζόμενη ως αναγκαιότητα των ιδιωτικοποιήσεων έχει εμποδωθεί με την επιβολή της κυρίαρχης ιδεολογίας μέσω διάφορων μηχανισμών που καλλιεργούνται επί μακρόν και στηρίζεται πολλές φορές σε πραγματικές παθογένειες της υφιστάμενης κατάστασης. Ωστόσο, το ιδεολόγημα της αναγκαιότητας των ιδιωτικοποιήσεων επισπεύδεται με το επιχείρημα της «αποτελεσματικότητας» και της «εξυγίανσης». Το σημαντικό είναι ότι έχει αποκτήσει ως ένα βαθμό την ιδεολογική συναίνεση αυτών που θα ζημιωθούν, δηλαδή της πλειονότητας των πολιτών- καταναλωτών.

Σε ό,τι αφορά τη σχέση οικονομικής αποτελεσματικότητας και κοινωνικής ωφέλειας:

Το κυρίαρχο φιλελεύθερο επιχείρημα βασίζεται στη λογική του ό,τι είναι υπό δημόσιο έλεγχο είναι απαραίτητα αντιπαραγωγικό σε όρους κερδοφορίας. Συνεπώς, πρέπει να εκχωρηθεί -έναντι υψηλότερου ή χαμηλότερου αντιτίμου ανά περίπτωση- στον ιδιώτη. Ακόμη και αν για λόγους οικονομίας της συζήτησης δεχόμασταν την υπόθεση αυτή, οι οπαδοί αυτής της άποψης ξεχνούν να απαντήσουν αφενός το ποιος καρπώνεται τα κέρδη αφετέρου το ότι δεν μπορούν όλα τα αγαθά (όπως το αγαθό της ηλεκτρικής ενέργειας) να ρυθμίζονται από την ελεύθερη αγορά με βάση το νόμο της προσφοράς και της ζήτησης³. Επίσης, δεν απαντούν στο γεγονός των άτυπων ιδιωτικών καρτέλ, και στις αυξήσεις των τιμολογίων όταν αναγκαία κοινωνικά αγαθά ιδιωτικοποιούνται. Ειδικά στην περίπτωση της ΔΕΗ αναφερόμαστε στη συζήτηση προς την κατεύθυνση της δημιουργίας ενός επί της ουσίας ιδιωτικού μονοπωλίου εξ αρχής.

Επίσης οι ακραίοι φιλελεύθεροι δεν αναφέρονται στην έννοια της κοινωνικής ωφέλειας. Η συνολική κοινωνική ωφέλεια υπερβαίνει την στενή έννοια του οικονομικού οφέλους, του κέρδους δηλαδή. Η κοινωνική ωφέλεια εμπεριέχει τις έννοιες του κράτους δικαίου και πρόνοιας, της αλληλεγγύης, της κοινωνικής συνοχής. Συνολικά εκφράζεται από την αρχή της παροχής προς τον πολίτη ενός μίνιμουμ επιπέδου ευημερίας στο πλαίσιο μιας αξιοπρεπούς διαβίωσης, όπως αυτή ορίζεται από τα εκάστοτε κοινωνικά πρότυπα διαβίωσης.

³ Ο νόμος της «προσφοράς και ζήτησης» λειτουργεί προς όφελος του κοινωνικού συνόλου μόνο κάτω από καθεστώς τέλει ανταγωνισμού. Δηλαδή, ύπαρξη μεγάλου αριθμού παραγωγών-πωλητών και ομογενοποιημένο προϊόν καθώς και μια σειρά από άλλες προϋποθέσεις όπως ισότιμη πρόσβαση σε πρώτες ύλες, δίκτυα, κ.λπ.

Στην περίπτωση της ΔΕΗ, η κοινωνική ωφέλεια κρίνεται ότι διασφαλίζεται με την υπό δημόσιο έλεγχο λειτουργία της. Στον πίνακα που ακολουθεί παρατίθενται συνοπτικά, επτά λόγοι, που απαντούν στο γιατί η ΔΕΗ θα πρέπει να παραμείνει υπό δημόσιο έλεγχο:

Οφέλη από το δημόσιο έλεγχο στη ΔΕΗ	
Στρατηγικός Σχεδιασμός της Οικονομίας	Η εθνική αναπτυξιακή πολιτική εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την παραγωγή και τη διάθεση της ηλεκτρικής ενέργειας. Ο δημόσιος έλεγχος διασφαλίζει την απρόσκοπτη παραγωγή και διάθεση της ηλεκτρικής ενέργειας και το στρατηγικό σχεδιασμό της οικονομίας.
Κοινή Τιμολογιακή Πολιτική	Η παραγωγή και παροχή της ηλεκτρικής ενέργειας υπό δημόσιο έλεγχο εξασφαλίζει την κοινή τιμολογιακή πολιτική σε όλη την επικράτεια.
Εργασιακές Προδιαγραφές-Αύξηση της Απασχόλησης	Ο δημόσιος έλεγχος διασφαλίζει τις εργασιακές συνθήκες, ασφάλεια και μισθούς. Οφέλη που σε μεγάλο βαθμό διαχέονται στον ιδιωτικό τομέα αφού η θέσπιση και τήρηση υψηλών εργασιακών προδιαγραφών από το δημόσιο πιέζει τις ιδιωτικές επιχειρήσεις να προσαρμοστούν σε αντίστοιχα επίπεδα. Επίσης, μέσω των μακροπροθέσμων δημόσιων επενδύσεων αυξάνεται η απασχόληση.
Διανομή Εισοδήματος και Αύξηση Κοινωνικής Ωφέλειας	Ο δημόσιος έλεγχος δίνει τη δυνατότητα για κοινωνικά ωφέλιμη τιμολογιακή πολιτική. Με αυτό τον τρόπο πραγματώνεται μια έμμεση διανομή εισοδήματος προς τις ασθενέστερες εισοδηματικά τάξεις. Με τη δημόσια παραγωγή και παροχή αποφεύγεται η ιδιωτικά μονοπωλιακή δομή της αγοράς που εξ ορισμού αυξάνει τις τιμές. Η δημόσια παραγωγή, παροχή και τιμολόγηση αποφεύγει τις στρεβλώσεις της αγοράς. Η τιμολογιακή πολιτική δεν προσδιορίζεται με βάση τη λογική της αύξησης του κέρδους αλλά της αύξησης της συνολικής κοινωνικής ωφέλειας.

Περιβαλλοντικοί λόγοι

Κάτω από το δημόσιο έλεγχο τηρούνται οι θεσπισμένοι περιβαλλοντικοί όροι. Η ποιότητα του περιβάλλοντος είναι δημόσιο αγαθό. Ο ιδιώτης δεν έχει κίνητρο να εφαρμόσει δαπανηρά περιβαλλοντικά μέτρα προστασίας με μακροπρόθεσμη απόσβεση γιατί στοχεύει στο βραχυπρόθεσμο κέρδος.

Κόστος του Κεφαλαίου-Κερδοφορία-Κοινωνική αναδιανομή

Συμφώνα με την οικονομική θεωρία, το Δημόσιο έχει χαμηλότερο κόστος εύρεσης κεφαλαίων. Συνεπώς το κόστος παραγωγής είναι χαμηλότερο και το όφελος για τον καταναλωτή-κοινωνία είναι μεγαλύτερο. Μέρος από τα κέρδη τα καρπώνεται το κοινωνικό σύνολο μέσω αναδιανεμητικών πολιτικών.

Φυσικό Μονοπώλιο, Οικονομίες Κλίμακας και Φάσματος

Η ηλεκτρική ενέργεια αποτελεί Φυσικό Μονοπώλιο. Λόγω των υψηλών κεφαλαίων και μακροχρόνιων επενδύσεων που απαιτούνται για την παραγωγή και παροχή, οι παραγωγικές μονάδες και τα δίκτυα έχουν κατασκευαστεί από το Δημόσιο. Ο δημόσιος έλεγχος μπορεί να διασφαλίζει Οικονομίες Κλίμακας. Δηλαδή το μοναδιαίο ή οριακό κόστος παραγωγής μειώνεται όσο η κλίμακα παραγωγής αυξάνεται. Επίσης μπορεί να έχει Οικονομίες Φάσματος δηλαδή την παροχή δυο ή περισσότερων αγαθών από τον ίδιο πάροχο με χαμηλότερο κόστος.

Συμπέρασμα

Η παραγωγή και παροχή ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα ξεκίνησε ως ιδιωτική όμως για ιστορικά κοινωνικούς και αναπτυξιακούς σκοπούς πέρασε στο δημόσιο έλεγχο τη δεκαετία του 1950. Η ελληνική κοινωνία μέσω του Δημοσίου ανέλαβε την ανάπτυξη της ΔΕΗ και την κάλυψη των κοινωνικών και επιχειρηματικών αναγκών σε ηλεκτρική ενέργεια με δίκαιο και κοινωνικά ωφέλιμο τρόπο. Έννοιες όπως αυτή της κοινωνικής ωφέλειας δεν είναι συμβατές με το ακραίο φιλελεύθερο μοντέλο ανάπτυξης. Μετά το 1990, η ιδεολογία των ιδιωτικοποιήσεων επανέρχεται στο προσκήνιο. Σήμερα η ιδεολογία αυτή έχει εδραιωθεί στη συνείδηση της κοινωνίας για αυτό προβάλλονται οι ιδιωτικοποιήσεις ως απάντηση και σε υπαρκτά προβλήματα. Η πώληση των υπό δημόσιο έλεγχο επιχειρήσεων δεν θα ενισχύσει την ανάπτυξη. Παράλληλα θα μειώσει τα εισοδήματα των νοικοκυριών μέσα από την αύξηση των τιμολογίων και εν τέλει θα αυξήσει περαιτέρω την κοινωνική ανισότητα. Η ιστορική εμπειρία έχει δείξει ότι η πλήρης ιδιωτικοποίηση και η απώλεια του δημοσίου ελέγχου σε κοινωνικά αναγκαία αγαθά όπως η ηλεκτρική ενέργεια δεν θα μπορούσε να εφαρμοστεί χωρίς κοινωνική αποδοχή και πολιτική νομιμοποίηση. Σήμερα το ακραίο φιλελεύθερο δόγμα, όπως φαίνεται, έχει εδραιωθεί επαρκώς στο δημόσιο λόγο και για αυτό επισπεύδονται οι διαδικασίες αλλαγής του θεσμικού πλαισίου που στοχεύει στην πλήρη ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ.

** Η παρούσα δημοσίευση εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα και δεν εκφράζει απαραίτητα ή και στο σύνολό της το ΕΝΑ*

ΕΝΑ, Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 2ος όροφος
Τ.+30 210 3647912

info@enainstitute.org
enainstitute.org